

Smärre meddelanden och notiser.

Om sammanslutning mellan idel arbetshumlor och om övervintrade humlehonors minne av sitt fjolårsbo. —

I slutet av juni 1917 upprävdades ett bo av *Bombus lapidarius*, beläget i ett gammalt rättbo en fot under marken, dit en meterlång sned gång ledde. Vaxbyggnaden upptogs och överflyttades jämte påsittande humlor till en bleckask med bädd av mossa. Arbetshumlorna, ett 50-tal, voro som alltid tidigt på sommaren mycket små. Stammmodern kunde vara c:a 4 gånger större.

För att få med de individer, som då och då kommo hemvändande från sina utflykter, placerades bleckasken på boets gamla plats. Flertalet av de efter sitt bo sökande humlorna funno det snart i asken. En del humlor lämnade snart, omsorgsfullt orienterande sig, sin nya bostad — ungefär som om ingenting hade hänt.

Sent på dagen borttogs asken och ställdes i fönstret till mitt sovrum på andra våningen i ett hus ung. 200 meter från fyndplatsen. Å asken anordnades ett flyghål, vilket förseddes med en lång bleckpip, som sträckte sig ut mot den fönsterhalva, som ständigt stod öppen.

Morgonen därpå lämnade de första humlorna sitt bo via pipen. De togo under allt större flyktsvingar noga märke på sin egendomliga bopplats och lyckades, när de efter en stund återvände, utan allt för mycket sökande klara sig in i pipens smala mynning.

Emellertid samlade sig snart vid den gamla bopplatsen en hel del humlor. Dessa bestodo tydligen dels av sådana, som aldrig varit med om någon förflyttning, dels sådana, som lämnade asken medan denna stod kvar på det gamla boets plats, och dels framför allt av sådana individer, som på morgonen lämnat asken i fönstret och under utflykten, komna till sina gamla jaktmarker, slagit in på den gamla vanda vägen till rättboet, därvid alldeles tappande minnet av bleckpipen.

Därför sågos nu humlor, som sökte efter boets ursprungliga ingång, sådana, som sökte efter asken, samt sådana, som gjorde båda dessa saker men dessutom tydligen hade ett svagt medvetande om att de skulle in genom ett fönster för att finna sitt bo. Ett fönster till en intilliggande bod blev därför föremål för mycket

intresse. Genom en spräckt ruta beredde sig humlorna tillträde till boden, vilken genomsöktes från golv till tak på det omsorgsfullaste. Även andra fönster undersöktes så ihärdigt, att man flera dar kunde se humlor irrande framför fönstren å närbelägna byggnader.

Ungefär en vecka därefter, när inga sökande humler längre syntes till, gjordes en ganska egendomlig iakttagelse. I en bipaviljong i närheten af humleboets forna läge upptäcktes på en hylla 7 arbetshumlor församlade kring ett av dem uppfört och halvfyllt honungskärl stående som en liten oval tunna mitt på den tomma hyllan och ntan något som helst skydd. Humlorna, som utan tvivel härstammade från det förflyttade boet, sutto tätt hopkrupna och försvarade med möda sitt lilla honungsupplag från kringströvande myrors angrepp. Sin utgång visade sig senare dessa humlor ha genom en flusteröppning i väggen.

En förklaring på humlornas egendomliga val av plats för sitt hemvist var kanske att söka däri, att på samma hylla fanns ett fat med honung. De ville kanske genom anläggandet av ett närbeläget magasin försäkra sig om en del av fyndet.

Själva sammanslutningen mellan dessa arbetshumlor förefaller mig emellertid som det mest överraskande. Man tänke blott på den likgiltighet, som insekter, även om de äro från samma samhälle, visa för varandra utanför samhället möjligen med undantag av myror. Lika litet kunde man bland de humlor, som ständigt sammanträffade bland det skövlade boets ruiner, spåra några som helst tecken till samhörighetskänsla eller ännu mindre några tendenser till sammanslutning.

Den enda antagliga förklaringen till de sju arbetarnas sammanförande synes mig vara, att de, alla lockade till honungsfatet, vid nattens inbrott instinktivt krupit tillsammans och att de sedan morgonen därpå under intrycket av sin hemlöshet påbörjat arbeten för gemensamt bästa.

För att i någon mån utröna dessa humlors anpassningsförmåga lades till dem en bit av en bicellkaka, vars celler på ena sidan avskrapats. Bicellerna accepterades genast, fylldes med honung från fälten och tillslötos upptill. Den av humlorna uppförda behållaren blev däremot aldrig fylld. Den saknade nämligen annan botten än själva träet, vilket så småningom uppsög nedlagd honung.

Ganska snart minskades den lilla koloniens medlemmar. De sista dogo efter ung. en månad, tydligen mera av ledsnad än ålderdom.

Samhället i bleckasken utvecklade sig emellertid raskt, särskilt som det drivfodrades med honung. I börjen av augusti, när samhället tack vare utfodringen vuxit till ett verkligt jättesamhälle, som med sina kokonger upptog allt möjligt utrymme i den stora asken, visade sig de första grönskimrande hanarna,

och ej långt därefter gjorde de väldiga övervintringshonorna sina orienteringsslag framför bleckpipen.

Efter att länge ha gått omkring på boets tak, dragande sina av ålderdom stela ben efter sig skattade stammodern i slutet av september åt förgängelsen. Påtaglig var hennes önskan att få dö i ensamhet. Innan hon en dag fanns liggande död i ett hörn av rummet, hade hon upprepade gånger anträffats sittande halvdöd utanför boet.

I mitten av oktober hade honorna, vilka så småningom lämnat boet för att uppsöka vinterkvarter, försvunnit.

I början av november dog den sista arbetshumlan. Nu kvarlevde dels en hona, vilken på grund av missbildade vingar ej kunnat lämna boet och således var obefruktad, samt dels en hona, som innan hon gett sig av infångades och vingklippes för uttrönande om hon på så sätt kunde förmås att gå i vinterdvala i boet.

Den 18 november dog honan med de missbildade vingarna, men den vingklippta levde till den 24 december — utan att ha gått i vintersömn.

När nu på våren 1918 med den stigande värmen humlor började visa sig i färd med att på vanligt sätt överallt söka efter bostadslägenheter, kunde jag ej undgå att lägga märke till att fönstret till mitt sovrum var särskilt utsatt för humlors inträde.¹ Jag öppnade det en morgon och placerade på fönsterkarmen en ask liknande den, humlorna i fjol bebodde, samt försedd med flyghål. På aftonen överraskade jag tre humlor — alla *Bombus lapidarius* — i färd med att undersöka askens inre, under det att en hel del andra humlor av samma art kröpo omkring i rummet. Då jag några dagar därefter undersökte asken, fann jag, att en humla tagit sin bostad i densamma.

Sålunda övertygad om att de humlor, som i höstas lämnade bleckasken, hade minne av sitt fjolårsbo, skall jag för att vinna visshet härutinnan till hösten märka de honor, vilka då lämna den låda, som nu på eget initiativ tagits i besittning av en stammoder.

Tillägg. — En humlehona, som på våren uppsöker sitt fjolårsbo för att se om det fortfarande är tjänligt till bostad och även tar det i besittning, synes verkligen också kunna göra sig användning av den gamla vaxbyggnaden. Jag har nämligen konstaterat, att mögliga delar av ett gammalt humlebo, som inlades i den i våras uppställda asken, av den humla, vilken tog denna ask till sin bostad, restaurerats och tagits i bruk som honungsmagasin. Yngelredet är däremot beläget ett stycke därifrån.

¹ Nästan ständigt svävade en eller flera humlor framför det stängda fönstret.

Sent en afton, efter den tid humlan i mitt fönster brukar inställa sina utflykter för dagen, sågs en humla sväva utanför det redan stängda fönstret. Hon insläpptes och tog genast kurs på boets ingång. Knappt hade hon emellertid försvunnit genom denna, förrän en humla kom utrusande under alla tecken till förskräckelse. Jag undersökte boet och fann, att det utom en nykläckt arbetshumla fortfarande innehöll stammodern.

Några dagar därefter låg en döende och illa tilltygad humlehona på fönsterbrädet.

Syskonen till boets rättmätiga innehavarinna synas fortfarande ej ha glömt sitt gamla hemvist, även om deras påhälsningar numera blott gälla de honungsförråd, som nu finnas där. Och så händer det naturligtvis ibland, att den objudna gästen träffar värdinnan hemma eller också överraskas av hennes oförmodade hemkomst.

Till sist bör omnämnas det faktum, att om min humla en morgon hejdas i sin första utflykt av det stängda fönstret, fortsätter hon ej, som ett bi med all säkerhet skulle göra, att envist förnöta resten av sin dag på att söka genomtränga det egendomliga och genomskinliga hindret, utan hon vänder strax beskedligt tillbaka till sin ask i avbidan på ett senare tillfälle för sin utflykt. Här föreligger tydligen ett exempel av bästa slag på mottaglighet för erfarenhetslärdomar.

Torsten Setzman.

De fotografiska bilderna i »Grävsteklarnas liv». — I de recensioner av min 1916 utgivna bok *Grävsteklarnas liv*, som då och då sett dagen i tidningar och tidskrifter, ha ej sällan erkännande uttalanden gjorts om vissa av de i nämnda arbete förekommande fotografiska avbildningarna. Det är de bilder, som framställa scener ur de särskilda steklarnas jakter, vilka sålunda tilldragit sig en för mig smickrande uppmärksamhet och gjorts till föremål för gillande omdömen. Då emellertid dessa omdömen vila på förutsättningen, att bilderna skulle återge den levande naturen själv, kan jag ej längre stillatigande se dem upprepas. Det är nämligen så, att de alla utan undantag äro arrangerade medels på lämpligt sätt preparerade döda statister. Att detta lyckats mig på ett naturtroget sätt, framgår därav att även fackmän på området såväl inom som utom Sverige aldrig satt i fråga annat än att det skulle vara den levande naturen själv, som stått modell för min kamera. Ej sällan har man med intresse frågat om mitt sätt att gå till väga för att nå ett sådant av många hittills förgäves eftersträvat resultat. Det är sålunda på tiden att jag själv berövar mina bilder en nimbus, som de ej förtjäna.

Nu är det emellertid ej så, att jag från början haft för avsikt att missleda allmänheten med avseende på kvaliteten av